

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра музичної педагогіки та хореографії

ОПП Хореографія
Спеціальність 024 Хореографія

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
**«Краса природи у творах українських митців: міні-балет
«Метелики»**

Ву Цзямінг

Науковий керівник:
Олександр ПАРХОМЕНКО,
доцент, кандидат педагогічних наук

Рецензент:
Наталія ТЕРЕШЕНКО
кандидат педагогічних наук, доцент

Допущено до захисту _____

в.о. завідувача кафедри музичної педагогіки та хореографії
доцент **Олена КОВАЛЬ** _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи реалізації кваліфікаційної роботи «Краса природи у творах українських митців: міні-балет «Метелики»	6
1.1. Краса природи як життєва основа світогляду і культури.....	6
1.2. Символічність природи у творах українських письменників і художників.....	11
1.3. Образ природи як уособлення національної ідентичності в українському хореографічному мистецтві.....	16
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2. Художні особливості хореографічної постановки «Метелики» у контексті кваліфікаційної роботи «Краса природи у творах українських митців».....	24
2.1. Ідейно-тематичний аналіз хореографічного твору.....	24
2.2. Композиційно-архітектонічна будова хореографічної постановки....	29
2.3. Характеристика музичної основи та сценографія хореографічної композиції.....	33
Висновки до другого розділу	39
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	46

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми кваліфікаційної роботи. Природа та її краса – це не просто естетичне задоволення від споглядання і перебування у її середовищі, а фундаментальна основа, на якій протягом тисячоліть людство вибудовувало свій світогляд, культуру та саму ідентичність. Її вплив пронизує всі аспекти людського буття – від мистецтва і релігії до науки і повсякденного життя. Історично, саме природа була першою «книгою», яку читало людство, формуючи свої уявлення про буття.

Для давніх цивілізацій природа була живою, одухотвореною істотою. Античні філософи бачили в природі втілення досконалості та порядку (космосу). В епоху Відродження природа стала об'єктом наукового вивчення та художнього захоплення. Навіть у сучасному науковому світогляді, де природа розглядається через призму законів фізики та біології, її краса не втрачає свого значення. Симетрія кристалів, складність фрактальних візерунків у рослинах, гармонія екосистем – усе це викликає почуття подиву та захоплення, спонукаючи до подальшого пізнання.

Вплив природи найяскравіше проявляється в культурі як духовному вираженню світогляду народу. Природа завжди була центральною темою в українському мистецтві, виступаючи повноцінним персонажем і передаючи найтонші відтінки людських почуттів. Природа завжди зачаровувала і мене, емоційно заряджаючи та надихаючи на творчість. Саме тому ми обрали темою нашої кваліфікаційної роботи **«Краса природи у творах українських митців: міні-балет «Метелики»**.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у аналізі особливостей втілення образу природи у творах українських митців як елемента національної культурної ідентичності та створенні хореографічної постановки «Метелики».

Завдання роботи:

- проаналізувати красу природи як основу світогляду народу та національної культури;
- дослідити символічність природи у творах українських письменників та художників;
- розглянути втілення образів природи в українському хореографічному мистецтві;
- здійснити ідейно-тематичний аналіз хореографічної постановки «Метелики»;
- розглянути композиційно-архітектонічну будову хореографічної постановки у контексті здійснення кваліфікаційної роботи «Краса природи у творах українських митців: міні-балет «Метелики»;
- охарактеризувати музичну основу та сценографію хореографічного твору.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. Завдяки композиційному та сценографічному рішенню хореографічна постановка «Метелики» може бути реалізована до показу як цілісна хореографічна міні-вистава.

Мистецькі, хореографічно-технологічні та балетмейстерські знахідки стануть у нагоді практикам та теоретикам хореографічного мистецтва. Участь танцівників у хореографічній постановці сприятиме підвищенню їх виконавського рівня, розширенню акторського діапазону, набутті досвіду роботи із балетмейстером-постановником. Очевидною є просвітницька та виховна роль кваліфікаційної роботи, яка сприятиме розвитку естетичного смаку танцівників та глядачів, вчитиме бачити, відчувати красу навколишнього світу через сценічні образи метеликів.

Апробація кваліфікаційної роботи. Хореографічна постановка «Метелики» була представлена на IX Міжнародному дитячому та молодіжному фестивалі-конкурсі хореографічного мистецтва «Квітневі

викрутаси» (25 квітня 2025р., м. Ніжин), двотурового Всеукраїнського фестивалю-конкурсу з мистецтва балетмейстера «Покрова Dance» (10–17 жовтня 2025 р., м. Ніжин) де вона здобула Золотий диплом.

Досвід реалізації матеріалів кваліфікаційної творчої роботи відображений у доповідях на VII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції *Мистецька освіта очима молодого науковця* (Ніжин, 28 листопада 2024 р.) за темою «Краса природи як символіка у творах українських митців: аналіз першоджерела хореографічної постановки»; IX Мистецько-педагогічних читаннях пам'яті професора О. Я. Ростовського «*Мистецька освіта України в епоху глобальних змін: гуманістичні горизонти*» (Ніжин, 28 березня 2025) з темою «Уособлення національної ідентичності у хореографічному мистецтві через образи природи».

Структура та обсяг пояснювальної записки. Пояснювальна записка складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (16 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи – 50 сторінок, з них основного тексту – 35 сторінок.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи реалізації кваліфікаційної роботи «Краса природи у творах українських митців: міні-балет «Метелики»»

1.1 Краса природи як життєва основа світогляду і культури

«Немає нічого більш впорядкованого, ніж природа.

Творіння природи досконаліші творіння мистецтва

Цицерон

Світогляд кожного народу, його культура і мистецтво є наслідком різноманітних впливів, опосередкованих чи безпосередніх. Проте, їх життєвою першоосновою завжди була краса природи. Вона виступала і виступає внутрішнім прагненням людини до чогось ще не реалізованого, є тим механізмом, який запускає творче і художнє ставлення до оточуючої дійсності, формуючи естетичні та світоглядні правила.

Краса і краса природи зокрема постає атрибутивною рисою художньо-естетичної картини світу для багатьох митців та ключовим фактором їх світогляду. Видатний український «Гомер ХХ століття», один із засновників національного поетичного кіно, кінорежисер, письменник і художник Олександр Довженко так писав про красу: *«Якщо стане вибір між правдою чи красою – я обираю красу. У ній закладено більше істинної глибини, ніж у правді. Прекрасне те, що істинне, справжнє. Якщо нам не вдасться пізнати красу, то ми так і не усвідомимо правди ні минулого життя, ні сучасного, ні майбутнього. Краса є нашим учителем, про що свідчить мистецтво малярів, архітекторів, поетів та скульпторів... В усьому людському втілена краса, тобто істина»*[10, 30].

Питання способу дії краси і природи в усі часи бентежили художників, філософів, вчених і поетів. Видатний італійський письменник, філософ, семіотик, публіцист ХХ-ХХІст. Еко Умберто у своїй ґрунтовній праці «Історія

Краси» зазначав, що на ці питання на нього давали відповідь по-різному у різні епохи. Навіть у межах єдиної культури різні концепції краси і природи формувалися непоєднані одне з одним пріоритетні критерії. Відношення людини до краси природи, чоловічого та жіночого тіла, до зірок та чисел, дорогоцінного каміння чи вбрання, Бога і Диявола постійно змінювалося впродовж усіх епох [2, 186].

У 2015 році був перевиданий трактат «Аналіз краси» видатного англійського художника Хогарта В. (1697-1764), який був опублікований вперше у далекому 1753 році. Використовуючи як докази ілюстрації, автор переконливо обґрунтував свою тезу, що жива природа і краса у всьому її багатстві є підґрунтям творчості справжнього митця. Науковець зазначив, що якщо віддзеркалення – це одна із умов творчості, то умовою культури і її найдорогоціннішим засобом виступає природа [15, 102-103].

Дійсність природи набуває естетичних ознак внаслідок впливу на людську свідомість. Сама по собі естетична свідомість є феноменом соціуму. Вона зароджується у процесі пізнання людиною навколишнього світу, дійсності та вірогідності. Статусу краси набувають ті властивості навколишнього середовища, які узгоджуються із людською здатністю до споглядання. Саме природу - тварин, гори, ліс, море – зображують митці на барельєфах і у живописах. Навіть людину втілюють у творах як природну істоту [10, 33].

Загалом, краса природи є не просто естетичним задоволенням, а фундаментальною основою, на якій людство вибудовувало свій світогляд, культуру та саму ідентичність впродовж тисячоліть. Від величних гір до тихого шепоту листя, від безмежності океану до складної симетрії сніжинки — природа постійно слугувала джерелом натхнення, гармонії та глибокого духовного сенсу. Її вплив пронизує всі аспекти людського буття, від мистецтва і релігії до науки і повсякденного життя.

Природа була тією першою «книгою», яку читало людство, формуючи свої уявлення про буття і навколишнє середовище. Для багатьох прадавніх цивілізацій природа була живою, одухотвореною, хоч і непізнаною істотою. Своє божественне пояснення надавалося кожному природньому явищу: сходу сонця, грозі, зміні пір року. У горах жили боги, ліси та річки населяли різні духи. Єдність людини з природою визначала ритм життя, моральні норми та ритуали. Краса природи і її гармонія вважалися проявом божественної сили та взірцем для людства [14, 185].

Втілення у природі досконалості та порядку бачили античні філософи. Вони були переконані, що людина, споглядаючи красу природи, може усвідомити найвищу істину та призвести до гармонії власну душу. Цей інтерес до природи відродився в епоху Відродження. Її почали глибоко вивчати науковці та нею захоплювалися художники, стверджуючи ідею, що людина - це «вінець творіння» самої Природи і її законів Краси.

Сьогодні у науковому світогляді краса природи не втратила свого значення, хоч і розглядається науковцями через призму законів фізики та біології. У людства продовжує викликати почуття подиву та захоплення симетрія кристалів, складність фрактальних візерунків у рослинах, гармонія екосистем, стимулюючи до їх подальшого вивчення. Вчені досить часто зазначають про «елегантність» математичних формул, якими описується Всесвіт, відкриваючи для себе красу у порядку речей [14, 186].

Художники в усі часи людського буття прагнули втілити мінливу красу природи - від наскельних малюнків первісних людей до величних пейзажів Клода Моне чи Архипа Куїнджі. У літературі природа досить часто є не просто фоном для подій твору, а повноцінним персонажем. Вона втілює внутрішній стан героїв, символізує вічні цінності або виступає джерелом натхнення митців. Образами природи, які є дзеркалом найтонших відтінків людських почуттів, наповнена світова поезія - від японських хайку до творів Тараса Шевченка.

В архітектурі також знайшло своє втілення прагнення до гармонії з природою. Прикладами є традиційні японські будиночки з їх розсувними стінами. Це дозволяє об'єднувати внутрішній простір оселі із садом. Або ж «органічна архітектура» видатного американського архітектора-новатора Френка Ллойда Райта, де будівлі повністю зливаються з ландшафтом. Такі приклади є підтвердженням того, як сучасна людина намагається вписати у природній контекст своє житло. На принципах використання саме природних форм і матеріалів базується і сучасний еко-дизайн [11].

Для людства першою музикою стали чудові звуки природи - спів птахів, шум вітру, шепіт моря, дзюрчання струмка. Багато народних пісень та обрядів світу міцно пов'язані з аграрними циклами, зміною пір року та вшановуванням природних стихій. Геніальні композитори-класики Антоніо Вівальді («Пори року») та Людвіг ван Бетховен («Пасторальна симфонія») дуже талановито і виразно втілювали у своїх творах звукові образи природи та її настрої.

Так, кожний концерт циклу «Пори року», написаного А. Вівальді орієнтовно у 1723 року, присвячений одній із пір року: «Весна», «Літо», «Осінь», «Зима». Цей видатний італійський композитор епохи бароко, завдяки різноманітним зображальним ефектам, майстерно передає своєю музикою звуки природи: спів птахів, дзюрчання струмків, грім, палюче сонце, полювання та потріскування льоду. Кожний з концертів складається із трьох частин, тож загальна кількість частин у циклі, а їх дванадцять, асоціюється з кількістю місяців у році [11].

Природа вважається священною для багатьох релігій. Вона є чудовим місцем для усамітнення людини, медитації та спілкування із вищими силами. Святими місцями для віруючих по всьому світу вважаються гори, ліси, річки та гаї. У багатьох культурах ідея раю є таким собі ідеалізованим образом прекрасного саду Едему. Споглядання краси природи стає Розповсюдженою формою духовної практики є споглядання краси природи, що дозволяє людині відчувати і усвідомити свою причетність до чогось більшого, всеосяжного.

В періоди урбанізації та цифрових технологій зв'язок людини з природою стає значно слабшим. Це, як правило, призводить до стресу, емоційного вигорання та світових екологічних криз. Саме тому на сучасному етапі набуває особливого значення усвідомлення людиною краси природи як життєвої основи. Так, багаточислені дослідження свідчать, що перебування людини на природі знижує рівень гормону стресу, покращує настрій та розумові здібності. Справжній оздоровчий ефект має споглядання красивих пейзажів [11].

Найпотужнішим стимулом для збереження природи виступає любов людини до її краси, коли вона сприймається не просто як ресурс, а як джерело натхнення та естетичної насолоди. Людина починає цінувати природу та захищати її. Із захоплення красою світу починається екологічна етика, яка вивчає моральні аспекти взаємодії людини з природнім світом. Ця галузь прикладної етики стає просто необхідною для вирішення глобальних екологічних проблем, пов'язаних зі зміною клімату, втратою біорізноманіття та виснаженням природних ресурсів.

Тож, краса природи є невід'ємною частиною людського існування та цивілізаційного досвіду. Природа формує світогляд особистості, живить культуру, надихає та лікує душу. Усвідомлення сучасною людиною цінності природи стане ключем до гармонійного існування як окремої людини, так і всього людства [3].

Обираючи темою нашої кваліфікаційної роботи «Краса природи у творах українських митців» ми поставили перед собою завдання проаналізувати, як українські митці різних епох оспівували, втілювати та інтерпретували природу у своїх творах, а створення нами хореографічної постановки «Метелики» дозволить втілити наше бачення циклу життя і трансформації живої природи.

1.2 Символічність природи у творах українських письменників і художників

Значне місце у творчості українських письменників та художників посідає символічність природи, яка виступає не тільки мальовничим фоном, а й глибоким виразником ідентичності цілої нації, її філософських ідей, емоційного стану героїв та універсальних законів існування. Завдяки природі митці доносять настрій і динаміку розвитку своїх сюжетів, допомагаючи розвивати і окреслювати характери головних персонажів, формувати їх світогляд.

В одній з найвидатніших та найвідоміших пам'яток давньоруської літератури, датованої кінцем XII століття «Слово о полку Ігоревім», у певних епізодах чітко простежується єдність людини з навколишнім світом. Природа у цій героїчній поемі відіграє важливу роль у житті людини, стає вісником подій, які неминуче стануться. Вона застерігає князя Ігоря про небезпеку, яка чекає на нього – кривавий захід сонця, лиховісна гроза, дивна поведінка звірів. Але людина не звикла прислухатися до мови природи [11].

Природа часто набуває стійких, міфологічних і фольклорних символів у літературних творах українських письменників та поетів. Так, будучи символом долі народу та рідного краю, природа органічно вплетена у поезію **Тараса Шевченка**. У його творах червона калина виступає символом вірного кохання, дівочої вроди, невідворотності долі, а також краси України; дуб символізує славу, волелюбність та довговічність української нації. Окрасою двору, символом країни та домашнього затишку виступає у шевченківській поезії вишневий садочок, а символом нескореної волі та духовної артерії нації - могутній Дніпро [13].

Краса української природи завжди була з Т. Шевченком, навіть коли він був на чужині і далеко від дому. У засланні поет завжди згадував рідну Україну, її нев'янучу, мальовничу красу. Саме у неволі, у застінках

Петропавлівської фортеці, поет написав свій видатний твір - поему «Княжна» («Зоре моя вечірняя...»). У ній Кобзар згадує любу його серцю Україну. Поет просить вечірню зорю розповісти йому про Дніпро, у якого «веселочка воду позичає», про вербу, що нахилилася над водою, на віттях якої гойдаються русалки; як при долині вночі розквітає сон-трава і рідне село [13].

Тарас Шевченко був тонким, ніжним ліриком, який залишив у спадщину нам, своїм нащадкам, надзвичайно прекрасну ліричну поезію. А ще поет умів створювати чудові казкові образи. Тут і явір кучерявий, що нагадує зажуреного козака, якого обділили доля, і червона калина з ялиною як ті дівчата-красуні, що співають неймовірні пісні, і чарівна Дніпрова затока:

*Над Дніпровою сагою
Стоїть явір меж лозою.
Меж лозою з ялиною,
З червоною калиною [13].*

Глибоким символічним елементом виступає природа у творах української письменниці *Лесі Українки*, будучи міцно пов'язаною із внутрішнім світом людини, її емоціями, життєвою боротьбою та прагненнями. Письменниця часто використовує образи природи для втілення своїх філософських ідей, психологічних станів персонажів та суспільних проблем.

У деяких її творах символом надії, відродження і життєдайності виступає весна. Для поетеси, яка боролася з важкою хворобою, весна часто була передвісником полегшення і бадьорості («Стояла я і слухала весну...» або вірші з циклу «Сім струн»). Осінь чи зима означає для Л. Українки біль, сум, хворобу, життєві негаразди. Письменниця часто зображала важкий душевний стан ліричної героїні або її розчарування у ці пори року (наприклад, цикл «Осінні співи») [1].

Символом свободи, безмежності і гармонії у творах Л. Українки виступає море, як і символом бурі, боротьби, безкрайніх просторів. Іноді письменниця через символіку моря втілює душевні бурі своїх літературних

персонажів («Тиша морська», «Безсонна ніч», цикли «Подорож до моря» та «Кримські спогади»). А у творі поетеси «Гордий промінь у тієї зорі» символом ідеалу, чудового майбутнього та незламності духу виступають зорі у нічному небі [1].

Уособленням вічного життя природи, її мудрості, а також духовності та первісної гармонії у творчості Л. Українки виступає дуб чи ліс. У драмі-феєрії «Лісова пісня» старий ліс на Волині зображений як одухотворений безкрайній світ, як джерело краси й творчості. Загалом, у цьому найвидатнішому творі української письменниці особливо яскраво розкрито символізм природи. Яскраво вималювана природа у образі Мавки лісової є невіддільною від звичайної людини. Це і є рушійною силою сюжету драми та вираженням основної ідеї гармонії між світами.

Дійсно, взаєностосунки людини і природи завжди були неоднозначними. Своє деталізоване висвітлення ця проблема отримала у «Лісовій пісні» Лесі Українки. Дуже влучно про світоглядно-філософський погляд поетеси писала українська літературознавиця А. Бичко: *«Насамперед Леся підсилює у своєму творі вічну гармонію світу, осередком якого є людське існування. Те, що саме воно є центром, підтверджується тим, що усі природні сили у драмі «Лісова пісня» набувають антропоморфних рис»* [5, 301].

Природа посідає одне із центральних місць у творчості званої сучасної української поетеси **Ліни Костенко** і є значно більшим, ніж просто пейзажним фоном. Для неї природа є одухотвореною, вона має душу, свій настрій, почуття і часто наділяється людськими рисами. Ліс у Ліни Костенко має «добрі очі», річка «тремтить», а хмари «спотикаються об грім». При читанні творів чудової майстрині виникають відчуття глибокої спорідненості між людиною і світом природи.

Пейзажі часто відображають або резонують із внутрішнім станом ліричної героїні, її настроєм, любовними переживаннями, роздумами. Природа стає емоційним еквівалентом людських почуттів. У ліриці Ліни

Костенко втілені усі чотири пори року: *весна* («Блискоче ніч перлиною Растреллі», «Лежать снігі. Я виглядаю весну», «Дощу програють по дорогах гаму»), *літо* («Марнували літечко, марнували», «Люблю чернігівську дорогу...»), *осінь* («Пробачте осінь, я вас не впускаю», «Ставить осінь на землю свою золоту жирандоль», «Старі дуби, спасибі вам за осінь...»), *зима* («Лежать снігі. Я виглядаю весну», «На віях тишу мерехтять сніжинки», «Сніги метуть. У вікнах біле мрево») [14, 186].

Тема оспівування природи посідає значне місце у творчості багатьох українських поетів. У повісті *М. Коцюбинського* («Тіні забутих предків»), поезії *П. Тичини* (збірка «Сонячні кларнети», вірші «Арфами, арфами...», «Гаї шумлять...»), *М. Рильського* (вірш «Люби природу не як символ...», «Дощ», «Осінь-маляр із палітрою пишною», «Троянда й виноград»), *В. Сосюри* («Білі акації будуть цвісти», «Люблю весну», «Облітають квіти...») природа наче музика – тонка, ніжна, неповторна і мінливо прекрасна. Вона завжди підсилює настрої та почуття людини. Не випадково багато письменників розпочинають свої поезії мальовничими описами природи [11].

Яскравим свідченням любові українських митців до своєї землі є пейзажний живопис. Художники не просто відтворювали краєвиди, а й вкладали у свої роботи глибокий емоційний зміст, передаючи настрій та власні почуття. Видатні майстри Сергій Васильківський, Архип Куїнджі та Іван Айвазовський створили дійсно канонічні образи української природи.

Так, тема природи є однією з провідних і найбільш розроблених у творчості українського живописця *С. Васильківського* (1854-1917), якого називають «співцем природи» та «майстром ліричного пейзажу» України. Митець відомий на весь світ своїми ліричними пейзажами з чумацькими шляхами та квітучими степами («Козаки в степу», «Козача левада», «Хата в Опішні»). Художник славився своєю здатністю тонко передавати ліричні образи природи, її мінливі стани, відчуття сонячного світла, простору, глибини

неба та нерухомості повітря. Його навіть називали «небесним художником» [16].

У творчості видатного українського живописця-пейзажиста *Архипа Куїнджі* (1841/1842- 1910) тема природи також завжди була визначальною. Завдяки своїм творчим експериментам зі світлом, кольором і композицією цей митець зміг вивести пейзажний живопис на новий рівень. Куїнджі всесвітньо відомий як «чарівник світла». Використовуючи незвичайні поєднання кольорів і різкі контрасти сонця та тіні, він створював ефект яскравого, майже містичного освітлення.

Найвідомішим прикладом є картина Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі» (1880), дивлячись на яку складається враження, що місячне світло випромінюється із самого полотна. Іншим прикладом його експериментів із фарбами є полотно «Березовий гай» (1879), де втілена гра сонячного світла, що пробивається крізь березові стовбури, створюючи яскравий контраст [9].

Картини А. Куїнджі передають велич, таємничість і духовну сутність природи, поєднуючи реалізм із романтичним баченням. Улюбленими мотивами художника є: нічні пейзажі («Місячна ніч на Дніпрі», «Українська ніч»); світанки та заходи сонця («Захід сонця в степу», «Червоний захід сонця»); українські пейзажі («Українська ніч», «Вечір в Україні»); північні та південні пейзажі («На острові Валаам», «Море. Крим»)[9].

Загалом, досить багато українських художників намагалися у своїй творчості вловити мінливі стани природи (І. Труш, М. Бурачек). Окремою сторінкою в українському пейзажі є це творчість закарпатських митців (Й. Бокшай та А. Ерделі), які прославляли велич карпатських гір, самотність верховинських сіл, створюючи потужні та колоритні образи.

І у наш час українські художники продовжують звертатися до теми природи, переосмислюючи її в контексті сучасних мистецьких практик. Вони досить часто використовують мотиви природи для вираження національного

колериту та символічних значень, зокрема, через зображення рослинних орнаментів та характерних пейзажів.

Наприклад, мальви (К. Білокур, В. Зарецький, Д. Нарбут) разом із білою хатою є характерним українським образом, що символізують любов до рідної землі, духовне коріння, оберіг оселі; мак символізує пам'ять, скорботу за загиблими, але водночас і краси та життєвої сили (М. Приймаченко, К. Білокур) [8, 53].

Тож, природа рідного краю завжди посідала чільне місце у творчості багатьох українських митців. Вона була для них джерелом натхнення, символом їх національної ідентичності та невичерпною скарбницею художніх образів. Від мальовничих пейзажів у живописі до глибокого символізму у літературі, українське мистецтво нерозривно пов'язане з рідною землею.

Ми також своєю балетмейстерською постановкою «Метелики» прагнемо втілити тему природи, показавши її не лише як об'єкт споглядання, але й як головних діючих персонажів хореографічного твору.

1.3 Образ природи як уособлення національної ідентичності в українському хореографічному мистецтві

Одним із знакових елементів українського хореографічного мистецтва є образ природи. Він виступає потужним уособленням національної ідентичності. Природа в танці це не просто декорація чи фон, вона - національний символ, джерело рухів, ритмів, образів і світогляду. Цей зв'язок відображає глибоку, історично сформовану гармонію між українцем та його землею.

Українська природа є невичерпним джерелом танцювальної мови українців. Вона є колективним образом із своїми неповторними особливостями, які переосмислені часом та втілені у народному танці. Наприклад, широкі, розмашисті, вільні рухи рук і ніг, швидкі оберти та високі

стрибки символізують безмежність українського степу, волю та силу духу. Це яскраво простежується у козацьких танцях [4, 295].

А от гірський рельєф Карпат відображений у гуцульських танцях «Аркан» та «Коломийка» - ритмічна складність, енергійність, часті присідання танцівників відображають крутість схилів, витривалість, прудкість і життєрадісність горян. Натомість, плавні, хвилясті рухи жіночих хороводів, їх округлість та м'якість символізують чисті річки, прозорі озера, гнучкість верби чи хитання жита.

Досить часто елементи природи виступають діючими персонажами або символами в українській танцях. Наприклад, у танці «Повзунець» використовуються рухи, що наслідують повзучі рослини або рух води; весняні хороводи, жнивварські танці є танцями, присвяченими порам року і які відображають аграрний цикл і залежність від землі. Часто присутні в орнаментах костюмів і міміці танцівників квіти (калина, барвінок, соняшник) та птахи (голуб, журавель, сокіл), які є уособленням краси, любові, вірності та прагнення до волі [4, 295].

Природа завжди була, є і буде своєрідним світоглядним кодом української нації. Образи, ритми та закони природи відображаються у народному танці, перетворюючись на символічну мову, що виражає фундаментальні уявлення людини про світ. У найархаїчніших формах українського народного танцю (ритуалах, обрядових танцях) рухи тварин, птахів, рослин, природних явищ (вітер, вода, грім) були основою хореографії. Це є прямим перенесенням природних динамік у людське тіло.

Лейтмотивами танців часто виступали природні стихії. Так, вода у танцях втілювалася через плавні, хвилеподібні рухи, вогонь – це пристрасть, рвучкість рухів та порив; земля у танці зображувалася через стійкість танцюючих, опори та низькі позиції виконання рухів; через легкість і стрибки танцівники передають образ повітря. Тобто, образи природи стають

основними хореографічними «стилями» або емоційними станами, що передають світогляд про взаємодію людини зі світом [6, 115].

Майже усі природні цикли, а саме: життя і смерть, зміна пір року, фази місяця, день і ніч відображаються у структурі українського народного танцю - у його темпі, кульмінаціях та завершеннях, кодуючи уявлення про безперервність буття та місце людини в цьому вічному русі. У композиції танцю втілюються принципи золотого перетину, симетрії та фрактальності, властиві природі (форма листка, спіраль раковини, будова кристалів).

З точки зору символізму природи у хореографічному мистецтві, природні об'єкти набувають глибокого філософського значення. До прикладу, дерево може виступати символікою тісного зв'язку між небом і землею, виражати силу роду та життя (як у багатьох українських народних танцях); гора означає духовне сходження людини; квітка уособлює красу, швидкоплинність або відродження життя [6, 295].

Образ природи у хореографічному мистецтві відображає глибинну світоглядну сутність українського народу. Так, багато танців, які виникли дуже давно, мають обрядове та язичницьке коріння. Традиційні хороводи, які здавна виконуються по колу – це не просто форма, а сакральний символ сонця, вічного повернення, єднання.

Прикладом можуть служити купальські хороводи, веснянки, гаївки. Ці танець практично імітують різні природні явища чи ритуали, націлені на забезпечення родючості (танці з хлібом, вінками). А також, давні вірування наших прашурів та їх зв'язок із силами природи відображаються у народних танцях через наслідування поведок ведмедя, коня, птахів, комах [6, 296].

Тема природи посідає важливе місце у творчості видатних українських балетмейстерів П. Вірського, В. Авраменка, К. Василенка, В. Вронського, В. Литвинова. Вона знайшла своє втілення через звернення цих митців до національної класики, українського фольклору та міфології. У хореографічних творах балетмейстерів природа часто виступає джерелом натхнення для

образів, лексики та сюжетів. Танцювальні рухи, жести та пластика у балетах та хореографічних мініатюрах можуть наслідувати або символізувати природні явища чи поведінку тварин та птахів [7, 964].

Міфологічні образи, пов'язані з природою (Богиня Гера у постановці В. Вронського) присутні у балеті К. Данькевича «Лілея»; образ Вогню у балеті «Чорне золото» балетмейстера П. Вірського. Однак, одним із найяскравіших зразків українського балетного мистецтва є балет «Лісова пісня» за драмою-феєрією Л. Українки на музику М. Скорульського. У ньому природа відіграє не просто роль декорації, а стає повноцінним дійовим елементом, формуючи сюжет, образи та емоційну атмосферу.

Балет «Лісова пісня» занурює глядача у густий, таємничий предковичний ліс Волині, який є осередком фантастичного світу твору Лесі Українки. Декорації зображають мальовничі пейзажі Полісся з його лісовими галявинами, старезними дубами, прозорими озерами у оточенні очерету. Декорації, які змінюються упродовж всієї вистави, відображають зміну пір року – від весняного пробудження природи до осінніх фарб та сніжних пейзажів. Вони символізують всі етапи розвитку почуттів головних героїв [12, 30].

Втіленням природи, її духом є Мавка – центральний образ твору Лесі Українки і балету за його мотивом. Вона «діва лісова», «дочка природи». Її доля нерозривно пов'язана з життям волинського лісу. Інші лісові міфічні персонажі (Водяник, Русалка, Перелесник, Лісовик, Куць) також уособленням різних сил та явищ природи. Вони не просто казкові створіння, а елементи лісової екосистеми - захищають свій рідний дім та активно реагують на втручання з боку людини.

Природа у «Лісовій пісні» виступає мірилом внутрішнього стану героїв, особливо Мавки та Лукаша. Перша зустріч Мавки з Лукашем відбулася навесні. Ліс прокидався після сну, розпускалися бруньки на деревах. Все навколо символізує зародження чистого й ідеального кохання, душевного

розквіту молодих людей. І хореографія балету наповнена легкістю, польотом, гармонією рухів [12, 31].

Підступна зрада Лукаша з Килиною відбувається пізнім літом і початком осені. Волинська природа, ніби «сумуючи» від цієї події, стає менш яскравою, наповнюється смутком, а лісові мешканці прагнуть помсти за ображену Мавку. Моментом найвищого злиття дівчини з природою є перетворення Мавки на вербу. Це символізує повне відчуження від людського світу. Вона стає живою частиною лісу, з якої Лукаш потім вирізує сопілку. Тобто, природа у балеті виступає ідеалом гармонії, краси та вічних цінностей.

За зраду Мавки лісові духи помстилися Лукашу, показуючи, що порушення гармонії природи та душі тягне за собою покарання. У результаті Лукаш втрачає розум. У фіналі балету, де Перелесник обіймає вербу, вона спалахує, знищуючи хату як символ побутового зла і нещирості. Це є своєрідним актом очищення природи від бруду. Душа Мавки, як прообраз Природи, перемагає забуття, утверджуючи силу краси та духовного [12, 31].

Тобто, в українському балеті «Лісова пісня» природа виступає живою, одухотвореною сутністю, яка активно приймає участь у розвитку цієї драми-феєрії. Вона є філософським тлом для роздумів на одвічну тему гармонії людини та світу природи. Насичена народно-пісенними мотивами музика композитора та хореографія, яка поєднує класичні рухи з елементами українського танцювального фольклору, створюють неперевершене поетичне полотно, де ліс дихає, сумує і кохає разом із головними героям твору [12, 32].

Тож, образи природи в українській хореографічному мистецтві виступають не просто як тема чи джерело натхнення, а як справжня історична пам'ять нашого народу, його естетичний код і моральний принцип. Природа через тіло танцівників, що наслідує і трансформує природні рухи, здатна закодувати колективну пам'ять та філософію народу чи епохи. Через пластику природа розповідає про коріння, волю, красу та самобутність нації,

перетворюючи танець на живе уособлення української національної ідентичності.

Образ природи, невагомості та свободи прекрасних створінь втілений у нашій хореографічній постановці «Метелики» у контексті кваліфікаційної роботи». Їхній політ – це алегорія на прагнення до мрії, а яскраві крильця символізують швидкоплинну красу життя. У цьому і задум нашого міні-балету – продемонструвати тендітність природи, передати засобами хореографії емоції легкості метеликів та радості буття.

Висновки до першого розділу

1. Проаналізовано, що краса природи в усі часи була життєвою першоосновою світогляду кожного народу. Вона виступає ключовим атрибутом художньо-естетичної картини світу для світових митців. Природа завжди була джерелом натхнення, гармонії та глибокого духовного сенсу. Її вплив пронизує всі аспекти людського буття, від мистецтва і релігії до науки і повсякденного життя. Для багатьох прадавніх цивілізацій природа була живою та одухотвореною. Краса природи і її гармонія вважалися проявом божественної сили та взірцем для людства.

В усі часи людського буття художники прагнули втілити мінливу красу природи. У літературі природа досить часто є не просто фоном для подій твору, а втілює внутрішній стан героїв, символізує вічні цінності або виступає джерелом натхнення митців. В архітектурі також знайшло своє втілення прагнення до гармонії з природою. Багато народних пісень та обрядів світу міцно пов'язані з аграрними циклами, зміною пір року та вшановуванням природних стихій. Композитори світу талановито і виразно втілювали у своїх творах звукові образи природи та її настрої.

На сучасному етапі набуває особливого значення усвідомлення людиною краси природи як життєвої основи. Багаточислені дослідження

свідчать, що перебування людини на природі знижує рівень гормону стресу, покращує настрій та розумові здібності. Людина починає цінувати природу та захищати її. Тож, краса природи є невід'ємною частиною людського існування та цивілізаційного досвіду.

2. Досліджено, що символічність природи займає значне місце у творчості видатних українських письменників та художників. У літературних творах українських письменників та поетів природа набуває міфологічних і фольклорних символів. Природа органічно вплетена у поезію Т. Шевченка, виступаючи символом долі народу та рідного краю. У творах Л. Українки природа виступає глибоким символічним елементом. Письменниця часто використовує образи природи для втілення своїх філософських ідей та психологічних станів персонажів.

Природа посідає одне із центральних місць у творчості сучасної поетеси Ліни Костенко. Для неї природа є одухотвореною, вона має душу, свій настрій, почуття і часто наділяється людськими рисами. Тема природи посідає значне місце у творчості багатьох українських поетів: М. Коцюбинського, П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюри та інших. Багато з них розпочинають свої поезії мальовничими описами природи.

У пейзажному живописі українських художників тема природи є однією із провідних. Так, С. Васильківський, А. Куїнджі та І. Айвазовський створили канонічні образи української природи; І. Труш, М. Бурачек у своїй творчості втілювали мінливі стани природи; Й. Бокшай та А. Ерделі створювали колоритні образи карпатських гір; К. Білокур, В. Зарецький, Д. Нарбут, М. Приймаченко, К. Білокур у своїй творчості використовують мотиви природи для вираження національного колориту та символічних значень. Тож, природа рідного краю завжди була для українських митців джерелом натхнення, символом їх національної ідентичності та скарбницею художніх образів.

3. Визначено, що образ природи є одним із знакових елементів українського хореографічного мистецтва. Природа в танці виступає національним символом, джерелом рухів, ритмів, образів і світогляду. Вона є колективним образом із своїми неповторними особливостями, які переосмислені часом та втілені у народному танці. Досить часто елементи природи виступають діючими персонажами або символами в українській танцях. Елементи природи часто присутні в орнаментах костюмів і міміці танцівників.

Природа завжди була своєрідним світоглядним кодом української нації. Образи, ритми та закони природи відображаються у народному танці, перетворюючись на символічну мову. Лейтмотивами танців часто виступали природні стихії. Природні об'єкти у хореографічному мистецтві набувають глибокого філософського значення. Так, дерево є символікою тісного зв'язку між небом і землею; гора означає духовне сходження людини; квітка уособлює красу або відродження життя.

Тема природи посідає важливе місце у творчості видатних українських балетмейстерів П. Вірського, В. Авраменка, К. Василенка, В. Вронського, В. Литвинова. У хореографічних творах балетмейстерів природа часто виступає джерелом натхнення для образів, лексики та сюжетів. Танцювальні рухи, жести та пластика у балетах та хореографічних мініатюрах можуть наслідувати або символізувати природні явища чи поведінку тварин та птахів як у балетах «Лілея», «Чорне золото», «Лісова пісня». Природа через тіло танцівників розповідає про коріння народу, волю, красу та самобутність нації.

**РОЗДІЛ 2. Художні особливості хореографічної постановки
«Метелики» у контексті кваліфікаційної роботи «Краса природи у творах
українських митців»**

2.1. Ідейно-тематичний аналіз хореографічного твору

Тема: Природна краса та танцювальна виразність через образи двох метеликів.

Ідея: Емоційний зв'язок двох душ, які знаходять одна одну в природному світі.

Надзавдання: Через образи двох метеликів розкрити глибоку ідею гармонії між природною красою, свободою та людськими стосунками, викликаючи у глядача відчуття захоплення, емоційної глибини та усвідомлення швидкоплинності життя.

Конфлікт: Відображаючи напругу між особистою волею та прагненням до єдності, а також між швидкоплинністю життя і бажанням вічного зв'язку. Він розкривається через взаємодію двох метеликів і їхній танець, який символізує боротьбу, гармонію та можливу втрату.

Наскрізна дія: Подорож двох метеликів від народження через самопізнання та взаємодію до гармонії, прийняття неминучої розлуки, що символізує цикл життя, красу єднання та швидкоплинність існування.

Час дії: Дія розгортається в абстрактному, поетичному вимірі, який можна інтерпретувати як один день, один сезон або навіть ціле життя.

Місце дії: Абстрактно-символічний уособлюючи природний простір, який відображає красу, незалежність та гармонію.

Форма: Дует.

Стиль: Хореографічна мініатюра з елементами сучасного танцю та балету.

Жанр (за драматургією): Казково-фантастичний.

Лібрето

У тихому лузі, де квіти гойдаються під подихом вітерця, а сонячне світло виграє в краплях роси, розпочинається історія двох метеликів. Аелія із ніжно-блакитними крильцями, оздобленими золотими візерунками, першою покидає лялечку. Здрагаючи крилами, вона вловлює подих волі, борячись зі своєю тривогою – це невідомий світ манить її та лякає водночас.

Ось, мерехтячи на сонці з лялечки з'являються смарагдово-бурштинові крила – це Еола, сестра Аелії, її поява на зеленій галявині сповнена впевненості, але тіснота кокона вчувається в глибині душі, що стримує спалахи до життя. Аелія та Еола стоять на порозі нового світу й готові до розгадування його таємниць, але ще не впевнені, куди їх заведуть крила.

Серце галявини наповнена своєю мелодією – це природа диригує листями дерев, тихесенько шепотючи співзвучно з легким вітерцем, наповнюючи повітря ароматами різноквіття. Сестри разом роблять перші кроки у новий, яскраво-чарівний світ природи.

Аелія, гойдаючись навколо яскравих квіт ніжно-блакитними крилами, відчуває тепло сонячних променів, що лагідно торкаються її тендітної краси. Еола, виблискуючи смарагдово-бурштиновими крилами, вловлює вільність руху, зачаровуючи всіх легкістю, відчуваючи стриманість сили, що прагне до розкриття. І тут розпочинається цікава подорож – гармонія з природою.

Сестри вирішують летіти у широкий світ, де природа демонструє перед ними свою велич. Аелія, мерехтячи своїми блакитними крильцями, окрилена красою галявини, у повітрі вловлює ритм чарівничої мелодії лугів. Танцюючи з вітром вона кружляє над квітами, насолоджується солодкий нектаром, відчуваючи радість. Її танець прекрасний, однак неповний без сестри, яка б розділила цю красу.

Стримана й рішуча Еола обирає простір лісу, де дерева високі до неба перешіптуються розповідаючи давні таємниці. Розтинаючи повітря в стрімкому

піке смарагдово-бурштиновими крильцями вона кружляє навколо стовбурів дерев уявляючи свій танець з буревієм. Її рухи потужні, сповнені сили, але серце прагне до незалежності й бореться з потребою знайти ту, хто доповнить її гармонію.

Природа, мов диригент, скеровує їхні пошуки. Сонце в zenіті заливає луг золотим сяйвом, бджоли гудуть у такт, а пташині голоси сплітаються в мелодію, що кличе до танцю. Над кришталеvim струмком Аелія та Еола зустрічаються одна з одною з'єднавшись у повітрі крилами й грайливо летять удвох до пригод.

Танцюючи, сестри прославляють красу галявини, через рух випромінюючи радість, ніжність і жагу до природи. У своєму танці, сповненому взаємністю вони починають пізнавати себе. Та раптом вітер посилюється перетворившись у неблаганну бурю, який у своєму пориви загрожує розірвати єдність сестер.

Аелія знесилена, її крила тремтять під поривами бурі, тоді як Еола, намагається її підтримати, протистояючи вихору, що розштовхує їх у різні сторони. Їхні рухи стають уривчастими, напруженими, сповненими боротьби за єдність, і у вирішальну мить, вони зливаються в єдиний вихор кружляючи проти буревію розкриваючи свою силу, у своїй безмежній єдності.

Сама природа намагається підтримати їхню боротьбу, квіти своїми голівками гойдаються в ритмі їхнього танцю, підкреслюючи їхню гармонію. Рухи Аелії та Еоли стають м'якшими, Аелія зі згорнутими блакитними крильцями тихенько поринає в ніжні пелюстки, які з легкістю гойдаються на галявині.

Еола сповнена сил, кружляє біля сестри, намагаючись своїми смарагдово-бурштиновими крилами підтримати її швидкоплинну мить. Та в глибині душі обидві відчувають, що життя метеликів, як і їхній танець, миттєве, але вічне у відлунні природи.

В останньому пориві сестри злегка торкаються своїми крилами, що втілює вічність їхнього польоту. Починаються сутінки, галявина наповнюється прохолодою. На небі з'являються зірки відбиваючи місячне сяйво, які

продовжують красу танцю двох метеликів, котрі жили в шепоті вітру, гойданні трави, візерунках листя і в мріях тих, хто став свідком їхньої історії.

Дійові особи та їх характеристика

«Метелик Аелія» – провідний образ міні-балету, сповнений витонченості, грації та внутрішньої гармонії. Героїня постає уособленням свободи, ніжності й духовної легкості. Її сценічний образ побудований на виразному контрасті тендітності та внутрішньої сили, що надає її танцю поетичного звучання та емоційної глибини. Пластика рухів Аелії відзначається плавністю ліній, м'якістю жестів і легкістю дихання, а ніжно-блакитні крила, оздоблені золотими візерунками, підкреслюють її ефемерність і неповторність.

Аелія постає ніжною та мрійливою, проте водночас сміливою й допитливою істотою. Її характер пройнятий світлом оптимізму, відкритістю до нового та прагненням до пізнання. У глибині її душі живе щемлива туга за домом - квітковою галявиною, де панує гармонія природи.

У хореографічному втіленні Аелія втілює рівновагу між вразливістю — немов крихке крило, що тремтить від подиху вітру, - і стійкістю, яка дозволяє їй долати буревії та знову спрямовувати свій політ до сонця.

«Метелик Еола» – сестра Аелії – це головний образ композиції. У неї смарагдово-бурштинові крила, що випромінюють живу енергію танцю, втілюючи стихію вітру. Її динамічний образ має легку але певну загадковість, що надає постановці емоційної глибини й драматичної напруги. А танець нагадує лагідно-грайливий порив вітру, то стрімкий і нестримний, то сповнений волі та непередбачуваності.

Її волелюбність, невгамовна, а іноді відстороненість уособлює дух природної стихії, яка не знає меж і не підкоряється нікому, але водночас прагне гармонії та взаєморозуміння. Її образ поєднує грайливість із внутрішньою зосередженістю, що робить її характер складним і глибоким. У хореографічній

мові вона може поставати і як провідниця, що веде за собою, і як бунтівниця, котра кидає виклик усталеному порядку, уособлюючи силу змін і відродження.

Образ *«Легкого вітерцю»* у постановці має узагальнено-символічний характер і виступає не як окремий персонаж, а як художнє втілення природної стихії, що формує ритміку, динамічну структуру та емоційно-поетичну атмосферу балету.

Його присутність визначає рухову пластику та внутрішню напругу сценічного дійства, впливаючи на емоційний стан метеликів — сестер Аелії та Еоли — і виступаючи своєрідним рушієм їхніх духовних переживань.

У символічному вимірі Легкий Вітерець уособлює ніжність, грайливість і мінливість природного начала, надаючи балетній композиції відчуття ефемерності, прозорості й гармонійної рівноваги. Його хореографічна пластика вирізняється м'якістю ліній, плавністю переходів та відчуттям безперервного подиху простору.

Попри відсутність власної волі, Вітерець є невід'ємною складовою сценічної дії: саме через нього розкривається вразливість метеликів, їхня тісна єдність із природою та залежність від її гармонії. Водночас цей образ несе символіку життєвої енергії, свободи і трансформації, адже в його лагідному подиху прихована сила, здатна породити бурю, що надає постановці драматизму, глибини й емоційного розвитку.

«Вітер-буревій» постає як потужний і драматичний художній образ, який виступає в ролі ворожої сили, контрастуючи з ніжністю *«Легкого Вітерця»* та граціозністю сестер-метеликів Аелії та Еоли. Він уособлює хаос, випробування й невблаганну міць природи, що ставить під загрозу тендітність створінь.

У межах балетної постановки *«Вітер-буревій»* не отримує індивідуальної персонафікації, а проявляється через енергійну хореографію, музичний супровід, сценічні ефекти та синхронні рухи ансамблю, формуючи кульмінаційні моменти напруження та драматизму.

«Квіти на галявині» – поетичне відображенням гармонії та краси природи, є фоном і джерелом наснаги для метеликів. Їхня присутність у балеті підкреслює балетмейстерську думку, щодо єдності всіх природних елементів, символізуючи боротьбу, відродження та спокій життя. Вони є домівкою для метеликів, притулком і джерелом творчого натхнення, їхня колективна присутність випромінює тепло, гостинність і мудрість природного циклу.

2.2. Композиційно-архітектонічна будова хореографічної постановки

Хореографічна драматургія постановки

Експозиція: Галявина осяяна сонячними променями, де з лялечок народжуються два метелика – це сестри Аелія та Еола.

Зав'язка: Серед шелеста листя, ароматів квітів розпочинається історія метеликів Аелії та Еоли. Сестри граційно розправляють крила, їх обачливі рухи сповнені легкості, відчуваючи потяг до витонченості. Вони починають подорож, шукаючи гармонію через танець, що зливається з ритмами природи.

Розвиток дії: Подорож метеликів – політ свободи.

1 ступінь – подорож Аелії натхненна красою галявини, танцюючи в ритмі невидимої музики її крила мерехтять імітуючи хвилі вітру та шелест трави. Вона досліджує квіти, п'є нектар, відчуває радість свободи.

2 ступінь – подорож Еоли більш стримана, вона літає над лісом, обертаючись навколо стовбурів дерев, у чарівному танці з легеньким вітерцем.

3 ступінь – на галявині загальний танець квітів, бджіл, птахів, у цей час до загального танцю приєднуються сестрички, які випадково зустрілись. Кружляючи разом в танці, вони синхронізують рухи своїми крилами, передаючи одна одній радість, ніжність, пристрасть до життя та природи.

Кульмінація: Боротьба сестер-метеликів з вітром-буревієм. Аелія та а Еола намагається підтримати одна одну, але буревій розділяє їх. У напруженому танці вони борються за єдність проти вітру-буревія.

Розв'язка: Сонце заходить, і танець сповільнюється. Виснажені Аелія та Еола опускається на квітку, їх крила згортаються. Вони розуміють, що життя метеликів – як танець, короткий, але вічний у спогадах. І в останньому русі їхні крила торкаються, символізуючи вічну єдність душ. Алей їхній танець залишається у спогадах всіх мешканців галявини на якій вони провели коротке але радісне життя в танці.

Хореографічна та музична драматургія

Елементи драматургії	Зміст	Такти	Три-валість
<i>Експозиція</i>	Народження метеликів	40	00хв.45с.
<i>Зав'язка</i>	Знайомство сестер з жителями галявини	46	00хв.48с.
<i>Розвитку дії</i>	Подорож Аелії. Сумісний танець з квітами	36	00хв.40с.
<i>I ступень</i>			
<i>II ступень</i>	Подорож Еоли. Сумісний танець з легким вітерцем	14	00хв.55с
<i>III ступень</i>	Танець Аелії та Еоли	12	00хв.49с.
<i>Кульмінація</i>	У напруженому танці сестер-метеликів борються за єдність проти вітру-буревія	8	00хв.39с.
<i>Розв'язка</i>	Прощальний танець Аелії та Еоли	10	00хв.40с.
Усього		166	03хв. 16с.

Порядок та назви танцювальних епізодів

1. «Народження метеликів»

На сцені постає уявна лісова галявина, де пробуджується нове життя. У ранковій тиші, коли ще не розтанула роса, природа завмирає в очікуванні дива. З темряви народжується світло, а разом із ним рух. Це мить перетворення, коли лялечки розкриваються, даруючи світові двох тендітних метеликів, сестер Аелію та Еолу.

Їхні плавні хвилеподібні рухи відтворюють пульсуюче життя всередині лялечки. Розташовані на підлозі, вони створюють єдиний рельєфний рисунок сценічного простору, який поступово оживає. Руки-крила розкриваються, постава вирівнюється – народжуються метелики. Їхні руки, мов крила, ще невпевнено тремтять у повітрі, звикаючи до світла.

Хореографічна мова поєднує м'яку пластику модерну з елементами класичного танцю – витягнуті лінії, плавні підйоми на півпальці, відкриті повороти, у яких рух і світло зливаються в єдиний подих нового життя.

Тривалість: 00хв.45с.

2. «Знайомство сестер з жителями галявини»

Дві сестри-метелики, щойно народившись, вперше пізнають світ, що оточує їх. Вони опиняються на яскравій, живій галявині, де все сповнене руху: квіти коливаються під вітерцем, трави шелестять, а сонячні промені грають на крилах. Тут мешкають різні створіння природи — бджоли, жуки, сонечка, бабки — і кожне має свій ритм, свій характер. Зустріч із ними стає для сестер символом відкриття гармонії життя та дружби у світі природи.

Метелики обережно ступають по сцені, з цікавістю озируючись навколо. Їхні рухи легкі, обережні, наповнені здивуванням і захопленням. З'являються «мешканці галявини» — група виконавців, які пластично втілюють образи комах і рослин. Кожен персонаж має свій хореографічний малюнок.

Тривалість: 00хв.48с.

3. «Спільний танець Аелії з квітами»

Аелія, метелик із ніжно-блакитними крилами, вперше відчуває гармонію існування. Її приваблює чарівна барвіста галявина, де розквітають квіти. Вона наближається до них із подивом і захопленням, і між нею та квітами виникає невидимий діалог — танець взаємної вдячності, краси та єдності.

Її рухи – м'які, округлі, сповнені плавних хвиль і дихання. Вона досліджує простір, немов відчуває аромат кожної квітки.

Поступово до неї приєднуються квіти — група танцівниць у яскравих костюмах із подовженими спідницями-пелюстками. Їхні рухи будуються на плавному розкритті рук і корпусу, що нагадують процес розквіту.

Тривалість: 00 хв.40с.

4. «Сумісний танець Еоли з легким вітерцем»

Еола – сестра Аелії, ніжна, грайлива, живе в гармонії з природою. На початку танцю Еола стоїть у центрі сцени мовби слухає подих світу, вловлюючи найменший рух повітря.

З правих куліс з'являються танцівник у образі легкого вітерцю. Його пластика плавна, ковзна, хвилеподібна; рухи тканин створюють відчуття живого дихання природи. Між Еолою і вітром розгортається хореографічний діалог двох стихій — повітряного руху й ніжної крилатої легкості. Це гра, сповнена волі та життєрадісності.

У фіналі їхні рухи зливаються в єдиний ритм. Еола ніби розчиняється у стихії, зберігаючи внутрішній спокій. У цьому – гармонія людини й природи, віра у власні крила та сенс польоту.

Тривалість: 00хв.55с.

5. «Боротьба сестер-метеликів проти вітру-буревія»

Повна тиша. У центрі сцени нерухомо стоять сестри – Аелія та Еола. Їхні силуети застигли в очікуванні, ніби саме повітря сповнене передчуттям небезпеки. Із глибини простору поволі з'являється танцівник-буревій — втілення руйнівної сили. Його пластика різка, розмашиста, сповнена стрибків, нахилів і переكاتів.

Перші рухи сестер – це спроба встояти перед натиском стихії. Аелія підносить руки, ніби захищаючись від шквалу, тоді як Еола намагається втримати подих: її рухи уривчасті, легкі, ніби вітер ось-ось відірве її від землі.

У центрі епізоду – танцювальний конфлікт: дует буревію з кожною сестрою по черзі. Рухи швидкі з чергуванням падінь і підйомів. Елементи

контактної імпровізації допомагають передати фізичну боротьбу, напругу й тиск повітря.

На вершині кульмінаційної дії сестри об'єднуються. Їхній синхронний танець проти стихії стає символом єдності та духовної сили. Буревій розпорошується, і на сцену повертається тиша. У цьому спокої – лише легке коливання крил. Метелики виснажені, але стоять. Переможені фізично, але вони не зламані духом.

Тривалість: 00хв.39с.

6. «Прощальний танець Аелії та Еоли»

Після буревію настає тиша. Галявина наповнена світлом – ніби природа зітхає після випробування. Метелики Аелія та Еола, виконують прощальний танець – це не сумний, а сповнений вдячності життю й спогаду про красу миті. Сестри рухаються повільно, у дзеркальній симетрії, тягнуться одна до одної, торкаються рук і розходяться в різні боки. Танок стає спокійним, зменшується амплітуда рухів, немов сили полишають тіла.

У фіналі – зустріч у центрі сцени, коротке обіймання. Аелія м'яко опускається на коліна, Еола – поруч. Останній жест руками, що здіймаються вгору, немов душі метеликів підносяться до світла.

Тривалість: 00хв.40с.

2.3. Характеристика музичної основи та сценографії хореографічного твору

У міні-балеті «Метелики» ми використали музичний матеріал сучасного китайського композитора Тао Імо. У музичному калейдоскопі поєднуються китайські народні мелодії та сучасні музичні інструментування, які створюють надзвичайний музичний пейзаж природних образів, розкриваючи духовну злагодженість та затишок.

На початку *першого епізоду* чути тихенькі звуки арфи, що нагадують краплі роси. Темп повільний (*Lento, Andante sostenuto*), динаміка підкреслює тишу ранку. Поступово музика оживає: з'являється пульсуючий ритм струнних, що відображає рух у лялечках, а гармонія переходить із мінору в мажор, символізуючи світло. Звуки флейти демонструють «розкриття лялечок» - мелодія, яка схожа на змах крил, а арфа додає мерехтливі пасажі, створюючи відчуття польоту, передаючи перший подих життя та тремтіння новонароджених метеликів.

Музичний розмір – 4/4.

Темп: повільний.

Характер музики: легкий, ліричний.

Другий епізод – це мелодійно-лагідне продовження попереднього, яка передає яскраву, життєрадісно-грайливу дитячу зацікавленість, що розкриває красу природи. Звуки арфи та флейти у високому регістрі створюють трепетну атмосферу ранку. Мелодія флейти супроводжується легкими акордами струнних, що імітують несміливі кроки метеликів.

Музичний розмір – 4/4.

Темп: повільний.

Характер музики: легкий, ліричний.

Третій епізод передає поетичну гармонію між метеликом Аелією та квітами, що символізують красу, ніжність і вдячність. Музика лірична, співуча, подібна до дихання природи. Соло флейти у високому регістрі виконує ніжну мелодію, супроводжувану арфою та легато струнних.

Звучання світле, прозоре, динаміка – *piano*. Гармонія плавно перетікає між акордами, створюючи відчуття хвиль – рух крил Аелії. Мелодія Аелії – співуча, з широкими інтервалами та мелізмами, що імітують тремтіння крил.

При появі квітів до звуків флейти додаються гобой і кларнет, струнні створюють довгі легато-арки, що передають розкриття пелюсток. З'являється

м'який метричний пульсуючий ритм, подібний до дихання, що символізує єднання ритму життя метелика й квітів.

Музичний розмір – 2/4.

Темп: спокійний.

Характер музики: магічний.

Музичний супровід до **четвертого** епізоду відображає поетичний дует Еоли та легкого вітерця, що уособлює свободу й рух. Музика передає повітряність, прозорість і гармонію, наповнену подихом життя.

Легке, невагоме звучання з арфою, флейтою-піколо та струнними флажолетами створює ефект тремтливого повітря. Музика оживає, ритм струнних прискорюється, дерев'яні духові (кларнет, гобой) додають ковзні мотиви, що нагадують шепіт вітру в траві. Гармонія мінлива, з переходами між тональностями, створюючи невловимість стихії.

Музичний розмір – 2/4.

Темп: спокійний.

Характер музики: урочистий, містичний.

П'ятий епізод – це кульмінація, що зображує драматичне зіткнення ніжності метеликів із хаотичною силою буревію. Музичний контраст передає боротьбу між тендітністю метеликів та руйнівною стихією бурі, та перемогу гармонії над хаосом.

Музичний розмір – 2/4.

Темп: ритмічний.

Характер музики: магічний.

Шостий епізод зображає спокій після буревію, наповнений світлом і вдячністю життю. Прощальний танець Аелії та Еоли – це ніжний, сповнений краси миті, без смутку, але з тихою меланхолією та духовним піднесенням.

Кришталеві, ніжні звуки арфи, м'які арпеджіо флейти та соло скрипки виконують плавну, співучу мелодію з широкими інтервалами, що відображають

дзеркальну симетрію рухів сестер. Легато струнних інструментів створюють світлу гармонійну основу, яка нагадує подих природи після бурі.

Мелодії танцю сестер Аелії (флейта) та Еоли (скрипка) переплітаються, створюючи ніжний дівочий дует з легкими варіаціями підкреслюючи індивідуальний танець кожної. Музичний темп зостається повільний, але з'являється ритмічна структура у струнних інструментах (піцкато), який вдає тонкі танцювальні рухи метеликів.

Короткий момент зустрічі сестер у центрі сцени супроводжується наростанням динаміки до *mezzo piano*. Музична вибудова струнних інструментів, духових і арфи створюють об'єднаний гармонійний потік, що нагадують легке тремтіння крил. Під час танцю, піднесення рук до світла підкреслюється звуковим ефектом скрипок і флейти, що завершується м'яким акордом у мажорі.

Музичний розмір – 4/4.

Темп: мелодійний, ліричний.

Характер музики: епічний

Костюми

Костюм метелика Аелії створений як візуальне відображення її духовного стану – ілюзорної краси, польоту й сили, що прихована за ніжною зовнішністю. Її стрункий стан підкреслює витонченість і граційність силуету метелика, сприяючи вільному виконанню хореографічних рухів. Легкий матеріал в динаміці танцю відповідає на кожен подих вітерцю, утворюючи ілюзію польоту.

Костюм метелика Аелії художньо розкриває не тільки характер героїні, а й доповнює сценічний образ. Поєднання кольорової гами, форми, фактури передає поетичну ідею постановки – красу миті, гармонію духу й природи, прагнення до свободи та світла (Додаток А).

Костюм Еоли побудований на ідеї руху та невловимості. Він створює відчуття потоку вітру, продовжуючи стан виконавиці. Її асиметричний легкий силует з м'якими, хвилястими лініями підкреслюють динаміку руху. У порівнянні з ніжністю Аелії, костюм Еоли має більш виразний, має енергійний характер із глибокими кольоровими контрастами та активнішою фактурою.

Смарагдовий колір костюму символізує живу природу, волю та оновлення, тоді як бурштиновий – це енергія, пристрасть і тепло. У поєднанні вони створюють гармонійний образ духу вітру, який водночас несе спокій, і бурю.

Костюм метелика Еоли – це художнє втілення енергії руху, свободи та стихійності. Через поєднання кольору, фактури, лінії та світла він розкриває складний внутрішній світ героїні – вільної, гордої та загадкової. Образ Еоли доповнює образ Аелії, утворюючи гармонійну опозицію двох начал – ніжності та сили, спокою й буревію, що у поєднанні створюють поетичний баланс хореографічної композиції (Додаток Б).

Костюм «Легкого Вітерця» створює відчуття повітряності, невловимості та руху. Його форма і матеріали дозволяють виконавцю зливатися з простором сцени, утворюючи ефект струменів повітря, що то з'являються, то зникають. Вільний силует героя передає ідею природного потоку, акцентуючи на рухи тканини, реагує на щонайменший «подих» тіла героя. Створюючи образ невидимої сили, що впливає на навколишній світ символізує легкість, чистоту й гармонію природи.

Костюм персонажу «Легкий Вітерець» – це візуальне втілення природної енергії, що оживлює сцену та взаємодіє з метеликами Аелією та Еолою. Через поєднання прозорих тканин, м'яких кольорів і м'яких ліній створюється відчуття руху, легкості та поетичної ефемерності.

Образ Вітерця гармонійно поєднує реальне та умовне, підсилюючи символізм і динамічну виразність хореографічної композиції (Додаток В).

Костюм «Вітру-Буревію» - це втілення стихії, ідея якого – передати відчуття потужного потоку повітря, який виривається з темряви й захоплює

сцену. Динамічний, гострий силует героя, з рваними, ламаними лініями контрастує з плавністю образів метеликів, що створює ефект глибинного руху. Його темні кольори уособлюють небезпеку, страх і внутрішню боротьбу, тоді як металеві відблиски натякають на енергію, що прихована у кожному пориві.

Костюм «Вітру-Буревію» створений для підсилення кульмінаційного драматизму міні-балету «Метелик». Через поєднання темних кольорів, багаточарових форм і активної фактури він передає потужність стихії, що кидає виклик красі й крихкості метеликів. Цей образ завершує символічну систему постановки, у якій природні сили постають не ворогами, а частинами єдиного життєвого кола, де навіть буря – це шлях до відновлення гармонії (Додаток Г).

Костюм «Квіти» – це неподільне злиття з природою, він передає пластичність рослинного світу, ніжність пелюсток і глибину кольорових відтінків. Основою образу є довгі багаточарові спідниці з напівпрозорих тканин (шифон, органза), що створюють ефект мерехтіння та природного руху під час танцю. Верх костюму — корсет або ліф із м'якими формами, прикрашений аплікаціями у вигляді пелюсток, які плавно переходять у спідницю, формуючи єдиний силует.

Загальна концепція костюму передає ідею природної гармонії та духовної рівноваженості. У цьому сценічному образі «Квіти на галявині» не просто фон хореографічного дійства, а й символ життєвої стійкості, краси та вічного оновлення природи (Додаток Д).

Освітлення

Сценічне освітлення є невід'ємною складовою балетмейстерсько-режисерського задуму, що підсилює наш міні-балет та виступає одним із провідних засобів виразності хореографічного твору. За допомогою світлових ефектів балетмейстер розкриває зміст подій, що відбуваються на сцені, створює відповідний емоційний настрій і поглиблює сприйняття глядачем художнього

образу. Колір, гра світла і тіні, динаміка освітлення — усе це сприяє формуванню поетичної атмосфери балету.

У міні-балеті освітлення тісно пов'язане з музичним супроводом, пластично-ігровими моментами та хореографічною лексикою. Світлові переходи відображають зміни у природі й внутрішніх станах героїв: від ніжності ранкового світла до драматичної напруги буревію.

М'яке тепле освітлення на початку вистави символізує пробудження природи і народження нового життя. У сценах польоту метеликів використовуються ніжні блакитні, смарагдові й золотисті відтінки, що передають легкість, красу та граційність рухів. Динамічні зміни світла під час взаємодії з легким вітерцем створюють ефект живого подиху повітря.

У кульмінаційних моментах, коли з'являється образ буревію, освітлення набуває холодних синьо-сірих тонів, підсилюючи драматизм і контраст між тендітністю метеликів та могутністю стихії. Завершується дія теплим, розсіяним сяйвом, що символізує відновлення спокою, вдячність життю та гармонію природи.

Таким чином, освітлення у міні-балеті «Метелики» виступає не лише технічним елементом оформлення, а й художнім засобом, який допомагає розкрити ідею постановки, підкреслити емоційні акценти та створити цілісний сценічний простір, де хореографія, музика і світло зливаються в єдину поетичну структуру.

Висновки до другого розділу

1. Працюючи над постановкою міні-балету «Метелики» у контексті кваліфікаційної роботи «Краса природи у творах українських митців» нами у повній мірі було розкрито художні особливості хореографічної постановки, а саме: сформульовано *тему, ідею, означено конфліктну ситуацію, визначено*

надзавдання та наскрізну дію хореографічної постановки. Вказано час та місце, де відбувається танцювальна подія.

У процесі побудови хореографічної композиції нами послідовно було відтворено балетмейстерсько-режисерський задум, який цілеспрямовано на поєднання ліричної образності з пластичною виразністю міні-балету. Хореографічна лексика поєднала в собі синтез класичного та сучасного танцю, що дало змогу досягти гармонії між традиційними формами та новаторськими рішеннями.

2. Проаналізовано композиційно-архітектонічну будову міні-балету, що вміщує в собі музично-хореографічну драматургію де композиційне вирішення сценічного простору сприяє розкриттю наскрізної дії – від народження метеликів, їхнього першого польоту і до прощального танцю, сповненого вдячності життю.

Сюжетну лінію та музичний матеріал постановки, логічно поділено на епізоди й пораховано по тактово; визначено, опрацьовано інформацію музичного характеру і темпу, вказуючи на розкриття ідейно-тематичного змісту хореографічного твору.

3. Описано сценографію міні-балету, що підсилює емоційне забарвлення кожного його епізоду та створює особливу атмосферу композиції. Костюмне вирішення балетмейстера, доповнює хореографічну виразність, підкреслюючи ніжність, легкість і гармонійність сценічних образів – Аелії, Еоли, «Лагідного вітеру», «Вітру-буревія», «Квітів на галявині», виокремлюючи естетику природної краси, властивої метеликам, де кожен сегмент сценічного костюму дає змогу повністю зануритись у сюжетну лінію балету.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі здійснення кваліфікаційної роботи «Краса природи у творах українських митців: міні-балет «Метелики» нами було проаналізовано велику кількість літературних, мистецтвознавчих та наукових джерел вітчизняних та іноземних дослідників (Матвієнко О., Еко У., Конєвої Т., Лильо-Откович З., Кіндер К., Куценко С., Дара К. та інших) та на основі визначених завдань було зроблено наступні висновки:

1. Проаналізовано, що в усі часи краса природи була життєвою першоосновою світогляду кожного народу. Вона завжди була джерелом натхнення, гармонії та глибокого духовного сенсу. В усі часи людського буття художники прагнули втілити мінливу красу природи, а письменники через неї передавали внутрішній стан героїв своїх творів. Архітектори втілювали своє прагнення до гармонії з природою, а композитори виразно зображали у творах звукові образи природи та її настрої.

Особливо значимим стає усвідомлення людиною краси природи на сучасному етапі. як життєвої основи. Багаточислені дослідження свідчать, що перебування людини на природі покращує настрій та розумові здібності. Людина починає цінувати природу та захищати її. Краса природи стає невід'ємною частиною людського існування та цивілізаційного досвіду.

2. Досліджено, що у творчості видатних українських письменників та художників символічність природи займає значне місце. У творах митців природа набуває міфологічних і фольклорних символів. Природа органічно вплетена у поезію Т. Шевченка, виступає глибоким символом у творах Л. Українки, посідає одне із центральних місць у творчості сучасної поетеси Л. Костенко. У творчості українських поетів - М. Коцюбинського, П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюри поезії насичені мальовничими описами природи.

Тема природи є однією із провідних у пейзажному живописі українських художників С. Васильківського, А. Куїнджі, І. Айвазовського. Мінливі стани

природи зображали І. Труш, М. Бурачек; Й. Бокшай та А. Ерделі створювали образи карпатських гір; К. Білокур, В. Зарецький, Д. Нарбут, М. Приймаченко, К. Білокур використовували мотиви природи для вираження національного колориту. Для українських митців природа завжди була джерелом натхнення, символом їх національної ідентичності та скарбницею художніх образів.

3. Визначено, що одним із знакових елементів українського хореографічного мистецтва виступає образ природи – це національний символ, джерело рухів, ритмів, образів і світогляду. Елементи природи часто стають діючими персонажами або символами в українській танцях, присутні в орнаментах костюмів і міміці. Образи, ритми та закони природи у народному танці обертаються на символічну мову. Природні стихії проявляються лейтмотивами танців.

У творчості видатних українських балетмейстерів П. Вірського, В. Авраменка, К. Василенка, В. Вронського, В. Литвинова тема природи посідає важливе місце, стаючи джерелом натхнення для образів, лексики та сюжетів. Танцювальні рухи, жести та пластика у балетах та хореографічних мініатюрах наслідують або символізують природні явища чи поведінку тварин та птахів. У відомих балетах «Лілея», «Чорне золото», «Лісова пісня» природа через тіло танцівників розповідає про коріння українського народу, його нескорену волю, красу та самобутність нації.

4. Працюючи над постановкою міні-балету «Метелики» у контексті кваліфікаційної роботи «Краса природи у творах українських митців» нами у повній мірі було розкрито художні особливості хореографічної постановки, а саме: сформульовано *тему, ідею, означено конфліктну ситуацію*, визначено *надзавдання та наскрізну дію* хореографічної постановки. Вказано час та місце, де відбувається танцювальна подія.

Балетмейстерсько-режисерський задум хореографічної постановки «Метелики» був втілений шляхом поєднання ліричної образності з пластичною виразністю міні-балету. Хореографічна лексика поєднала в собі синтез

класичного та сучасного танцю, що дало змогу досягти гармонії між традиційними формами та новаторськими рішеннями.

5. Здійснено композиційно-архітектонічну будову міні-балету, що вміщує в собі музично-хореографічну драматургію де композиційне вирішення сценічного простору сприяє розкриттю наскрізної дії – від народження метеликів, їхнього першого польоту і до прощального танцю, сповненого вдячності життю.

Сюжетну лінію та музичний матеріал постановки, логічно поділено на епізоди й пороховано по тактово; визначено, опрацьовано інформацію музичного характеру і темпу, вказуючи на розкриття ідейно-тематичного змісту хореографічного твору.

6. Описано сценографію міні-балету, що підсилює емоційне забарвлення кожного його епізоду та створює особливу атмосферу композиції. Костюмне вирішення балетмейстера, доповнює хореографічну виразність, підкреслюючи ніжність, легкість і гармонійність сценічних образів – Аелії, Еоли, «Лагідного вітеру», «Вітру-буревія», «Квітів на галявині», виокремлюючи естетику природної краси, властивої метеликам, де кожен сегмент сценічного костюму дає змогу повністю зануритись у сюжетну лінію балету.

Проведена робота з освітленням сцени доповнює загальну картину постановки, що емоційно підсилює сприйняття глядачем кожний епізод, формуючи особливу різнобарвну атмосферу постановки, відтіннюючи перехід від світла до темряви, від спокою до активного руху головних героїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дивовижний світ української природи у драмі Лесі Українки «Лісова пісня». URL: <https://share.google/gDH2mikWiCg6A8bNP> (дата звернення: 20.01.2025).
2. Еко Умберто. Історія Краси. Харків: Видавництво «Фоліо», 2017. 440 с.
3. Зображення світу природи у творах український письменників. URL: <https://share.google/b6i3BMk7T9iQoIc5P> (дата звернення: 25.12.2024).
4. Кіндер К. Р. Зоо-орнітоморфні образи в українській народній хореографії/ *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Вип. 31, 2013. С. 295-300.
5. Конєва Т. М. Взаємостосунки людини і природи у драмі Лесі Українки «Лісова пісня» /*Грааль науки*, (36), 2024. С.301-306.
6. Корній Дара. Чарівні істоти українського міфу. Духи природи. Харків: ТОВ «Видавництво «Віват», 2020. 320 с.
7. Куценко С. Хореографічний фольклор України як засіб відродження національної культури суспільства/*Народознавчі зошити: Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини*, №4 9148), 2019. С. 861-866.
8. Лильо-Откович З. Український пейзажний живопис. В-во: Балтія-Друк, 2007. 120 с.(кольорові ілюстрації).
9. «Майстер дивного світла» до 175-ї річниці від дня народження Архипа Івановича Куїнджі. URL: <https://share.google/wrXe3MxxfrADVd4zm> (дата звернення: 19.02.2025).
10. Матвієнко О. Краса природи як онтологічна основа світогляду і культури /*Політологічний вісник*. Київ: Вид-во «Інтас», 2012. Вип. 68. С.30-43.

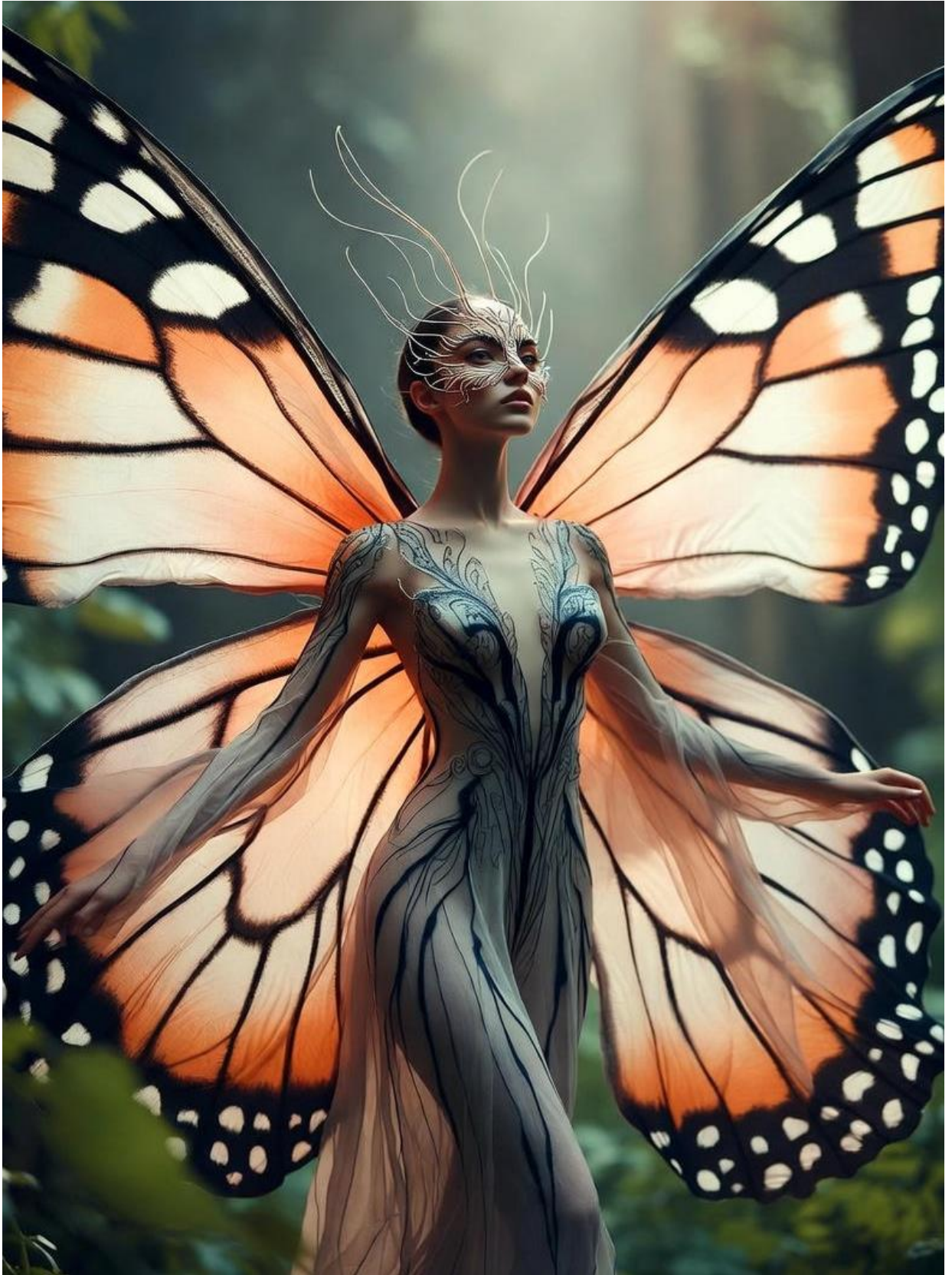
11. Особливості відображення українцями природи у творах мистецтв.
URL: <https://share.google/pZZXr0mlrqyBamKjwY> (дата звернення: 23.12.2024).
12. Перова Г. О., Хоцяновська Л. Ф. Твори Лесі Українки на вітчизняній балетній сцені. Збірник наукових праць «Мистецтвознавчі записки», 2022. Вип. 42. С. 29-34
13. Поетичне відображення краси української природи у творах Т. Шевченка «Зоре моя вечірняя...» та «Наж Дніпровою сагою...». URL: <https://share.google/ouEHEdUa4WSU7Mdce> (дата звернення: 15.01.2025).
14. Філат Т. В. Своєрідність пейзажної лірики Ліни Костенко (поезії розділу «Хочеться чуда і трішки вина» збірки «Триста поезій»)/Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». 2019, № 1(17). С. 185-192.
15. Hogarth W. The Analysis of Beauty. Courier Dover Publications, 2015. 240 с.
16. Художник, який зображував пейзажі українського села та козаків: про Сергія Васильківського. URL: <https://share.google/odw0XkH6ySfROusrI> (дата звернення: 15.02.2025).

ДОДАТКИ

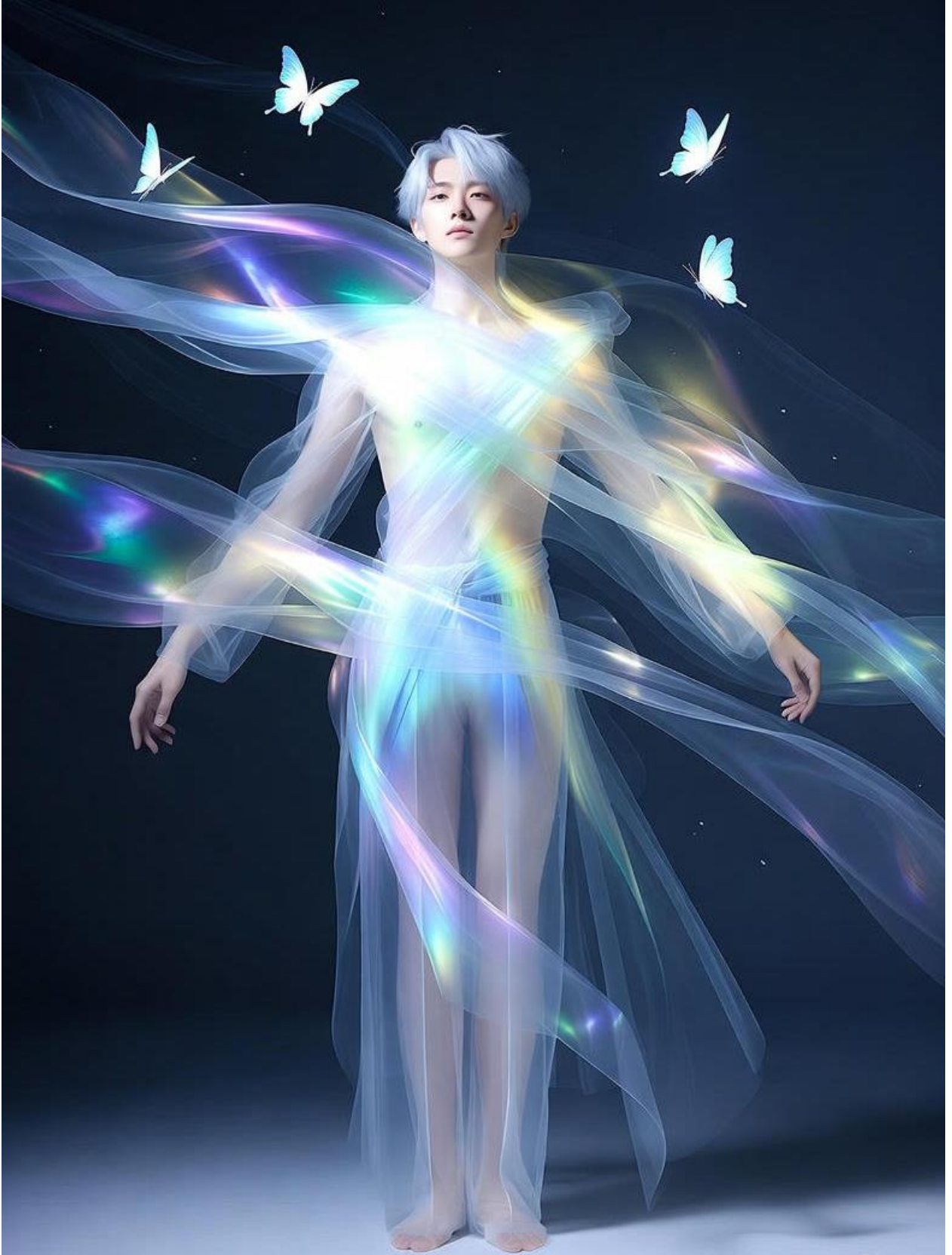

Додаток А

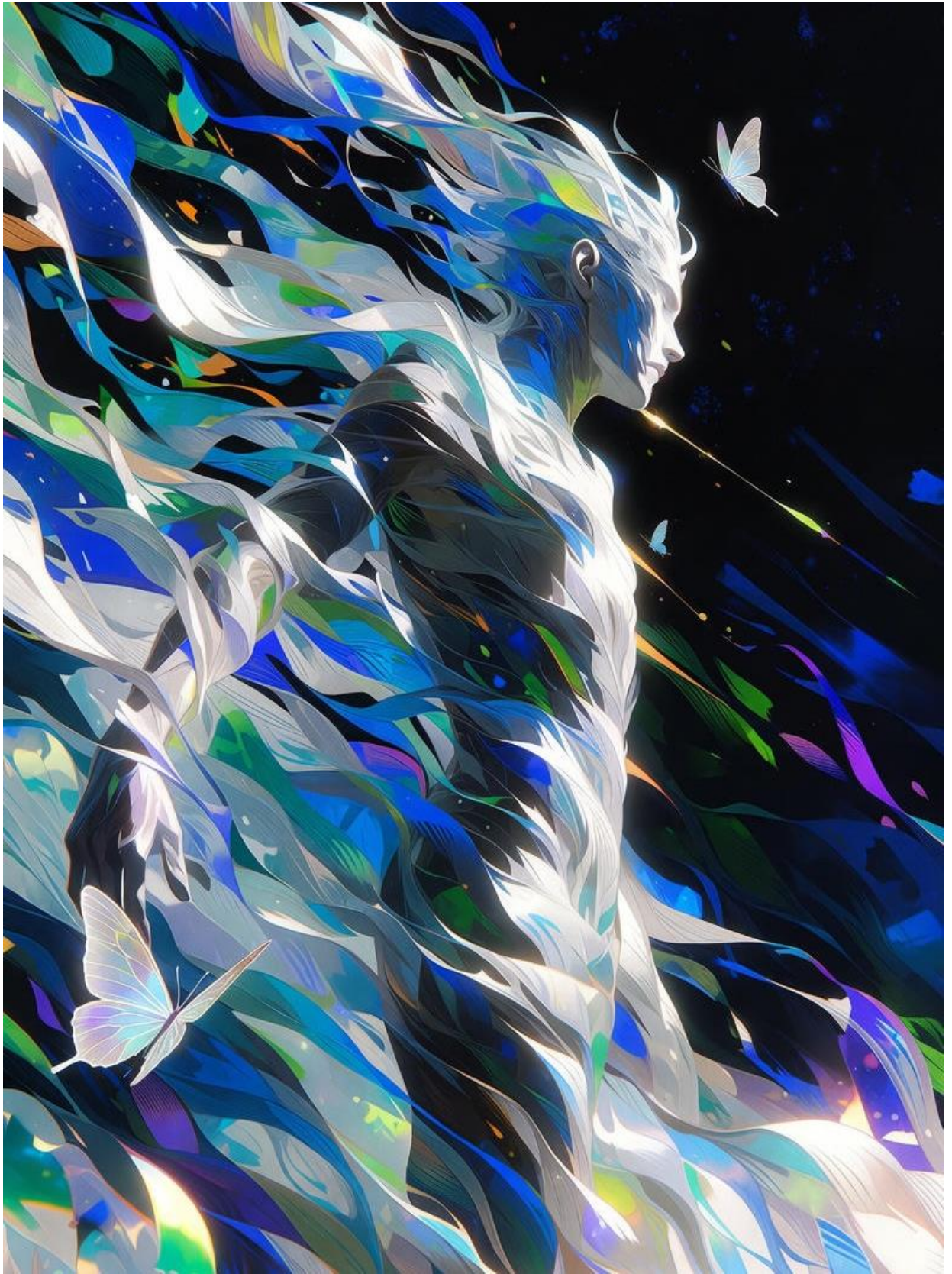
Додаток Б

Додаток В

Додаток Г

Додаток Д

